

פסקי דין ממו"ר הגאון רבי ברוך יצחק לוי זצ"ל

רב ור"מ "מקור חיים"

מייסד וראש בית הדין לממונות בירושלים

בנידון

תביעת הצמדה על חוב פיצויי פיטורין שלא שולם בזמן

הנידון

ראובן היה פועל של שמעון שבע שנים, ובשנה השמינית עבד רק חלקי, ושמעון שילם לו עד סוף השנה. השכירות של שבע השנים הראשונות שולמה בשקלים ובהצמדה הנהוגה במשכורות, ובשנה השמינית דולרית. לאחר פיטוריו הוסכם שיקבל פיצויים בתשלומים חדשיים כמו המשכורות של שבע השנים הראשונות, למרות שלפי החוק היה עליו לשלם הכל בתשלום חד פעמי. בנוגע לתשלומי המשכורות היה מוסכם ביניהם שהמעביד ישלם עד יום העשרים לחודש בשביל החודש העבר. בנוגע לתשלומי הפיצויים לא דובר עד איזה יום בחודש ישלם. למעשה היו עיכובים שונים בתשלומים החדשיים של הפיצויים, ולפעמים אף עיכוב של חודש שלם ושולם עבור חדשיים בבת אחת. טוען ראובן שהיה על המעביד לשלם את התשלומים החדשיים של הפיצויים עד יום החמישה לחודש, והוא תובע הצמדה מלאה - יותר מההצמדה הנהוגה במשכורות - עבור הימים שעייב את התשלום. ושמעון טוען שכשם שבמשכורות היה נהוג לשלם עד העשרים לחודש עבור חודש העבר היה במה שנוגע לפיצויים, וכיון שלא היתה שום תביעה מראובן בנוגע לפיצויים, הרי על דעת כן הסכים ראובן גם בנוגע לפיצויים.

המקורות להלכה

הנה יסוד הפיצויים הוא חסכונית של העובד ממשכורת שלו. ולכאורה דינם של הפיצויים כדין המשכורת, אבל מאידך גיסא המנהג של נתינת המשכורת לא חל על הפיצויים, כי הלא ההצטרות של המשכורת הזאת שנקראת פיצויים זמן הפרעון שלה חל צבת אחת בזמן גמר העבודה, ואם ראובן העובד הסכים בהתחשב עם המעביד לחלק לתשלומים חדשיים את הפרעון, אין זה אלא שהעובד לא הלך בדרך של יקוצ

הדין את ההר, אבל בנוגע להלמדה אין לנו שום הוכחה שוויתר ומחל. אבל אה"נ מה שנוגע לדיני ממונות שדדבר יתכן שהעובד לודק בתביעתו, אבל מה שנוגע לאיסור והיתר לחלק היו"ד, הצעיה היא חמורה.

גרסיי בקדושין ו' ב' אמר אצ"י המקדש צמלוה אינה מקודשת, בהנחת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית וכו'. לא לריכא דארווח לה זימנא. ע"כ. ופי' בקונטרס צמלוה שהיתה חייבת לו והגיע זמן הפרעון, ומה שארווח זמן הפרעון בהנאה זו קידשה. ובתוס' הקשו דצכה"ג הרי זו רבית גמורה כיון שהי' לריך לתת פרוטה בקידושין ולא נתן לה כלום הוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש.

וצר"י מיגש צ"ב קסו ב' צמסנה מי שפרע מקלט חובו וכו' האריך מאד וכתב: וזהו מילתא כד מעיינת בה לא מיסכחת בה אגר נטר ליי כלל. עיי"ש דלא כתב דההיתר הוא מחמת שהוא קנס, אלא האריך מאד להסביר שלא מיסכחת בה אגר נטר כלל, ועדיין קשה סוף סוף מיחזי כאגר נטר דאילו הי' פורע בזמנו שקצב לו בתחילה לא הי' משלם לו האי תוספת, ורק משום שלא פרע לו בזמנו לוקח ממנו האי תוספת על הרווחת הזמן.

וגראה צביאורן של הדברים, דהרווחת הזמן פירושו הלואה חדשה, ואימתי זה נקרא הלואה חדשה אם קצב לו זמן חדש לשלם לו את חובו והלוה לו מלוה ישנה שהי' לו למלוה על הלוה וקצב לו אגר נטר, באופן זה הרי זה רבית קלוזה, אבל בנידון דידן, לא הרויח לו זמן דפירושו הלואה חדשה, דאילו יהיב ליי צמישלס זמנו קמא לא הוה שקיל מלוה מיניי דלוה האי תוספת, ולא הרויח ליי כלום, דפירושו הלואה חדשה ועל ההלוואה של זמן הראשון לא הי' לוקח ממנו שום תוספת, לכן אין בזה אגר נטר, הגם דסוף סוף המלוה מקבל יותר, אבל אין זה מחמת המתנת המעות, דעל ההלוואה הישנה צודאי לא הי' לוקח יותר, והלואה חדשה לא היתה כאן ע"י הרווחת הזמן, דהלל לא ארווח ליי זימנא דפירושו הלואה חדשה, אין התוספת שמקבל המלוה מחמת המתנת מעות ההלוואה אלא מחמת תנאי שאין לו שום שייכות להלוואה, כיון דלא היתה הלואה חדשה.

וצרצ"א פרק איזהו נשך צענין הלוהו ודר בחלירו פירש דברי הרמב"ם צפ"ו מהלי מלוה ולוה ה"ג הורו רבותי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוה דור בחלרי עד שאחזיר לך חובך, ה"ז אבק רבית לפי שלא קצב בשעת הלואה, שנאמר לא תתן לו בנשך ע"כ. הרי דמה שהאריך לו הזמן אין זה כאילו מלוה לו עכשיו הלואה חדשה, אלא דמוחל לו זכות התביעה, והגם דנותן לו עכשיו המלוה ללוה זכות חדשה של כח התביעה, ובזה כבר אמר הגר"ח ז"ל דזכות תביעה אין זו הלואה שהתורה אסרה בזה רבית, אבל אם מה שהרויח הזמן היה הלואה חדשה דמלוה לו לשלושים יום, הרי זה המלוה ככסף ושעת מתן מעות לענין רבית. וזה שתמה הראב"ד שם על הרמב"ם: א"א חיי ראשי לא יפה הורו שאם הגיע זמן הפרעון וארווח ליי זימנא משום ההוא דירה, כשעת מתן מעות דמיא, וקידושין יוכיחו. עכ"ל. נמלא דשיטת הראב"ד וכן רב אלפס ורש"א צ"ב דארווח לה זימנא בהגיע זמן הפרעון הרי זה הלואה חדשה, וממילא מה שנתן לו דירה בשכר ההלוואה החדשה הרי זו רבית קלוזה בשעת מתן מעות. והגם שאין כאן נתינת ממון אלא נתינת מלוה להלוואה הרי זו קליזה, דמלוה קונה במכר, וחייב הרבית הוא מדין פסיקת המכר, דמה שפסק בשעת המכר לריך לתת לו כמו בארנקי חדשה, עיי"ש צר"י פרק הזהב. ומה דנשמיע הראב"ד דארווח לה זימנא בהגיע זמן הפרעון הוי קליזה בשעת מתן מעות מקדושין,

קשה, הא צפ"ה מהל' אישות הלי טו מפרש הראצ"ד דוקא בהגיע זמן הפרעון ומעותיו צידה מזומנים לפרוע, אבל באין מעותיו צידה מזומנים לפרוע משמע דאין זו הלואה חדשה. וכן משמע לכאורה ממה שפ"י הראצ"א את שיטת הראצ"ד דכיון דצ"כ יכול להגבותה הוי כאילו גבאס, ע"כ. משמע דרק מטעם כאילו גבאס והלוה לה את הכסף המזומן, דאפוכי מטרתא למ"ל, הלא"ה לא. ונראה דמה שכתב בהל' קדושין הוא דין משום קידושין ולא בהל' רבית. והארכנו צ"ה הרצה בזה.

וצפ"י משביעית משנה א שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זה משמט. הרי מה שהי' שכר שכיר פעם אינו קובע, ובזמן שעשאו מלוה נהפך משכר שכיר למלוה.

ובתשו' מיימוני הביא צ"ס רבינו אליעזר מטולא: השוכר את חצירו לעשות מלאכתו, או מלמד שהשכיר עלמו והוא עיבד לו מעות שכירות אחר שגמר עצודתו, יוכל לתבועו שיתן עבור המתנת מעות שהי' לריך להמתין לו ולא חשוד רבית רק בהלואה, אבל בשכירות לא שייך רבית. והביא רא"י מהא דמצואר צ"ס מכות ג א בעדים שהעידו באחד שחייב לחצירו אלף זוז ליתן לו לאחר שלושים יום והלוה אומר לאחר עשר שנים, אומדין כמה אדם רולה ליתן שהי' צידיו עשר שנים, ואותו ישלמו העדים כשהזמנו. וקשה הרי אילו תפסו העדים ממונו של זה והי' צידם עשר שנים אין צידו לתבוע מהם שכר המתנת המעות, משום רבית, כ"ש שאין העדים חייבים מה שהפסידו ללוה שנתן המעות תיכף, אלא ודאי דאיירי כאן שחצירו תבועו אלף זוז דמי שכירות שצידו ואילו היה מעכב המעות תחת ידו עשר שנים היה מחוייב לשלם לו ואין בזה משום רבית, ולכך אף העדים משלמים. ועיי' צישו"י יו"ד סי' קס שתמה אף אי נימא דשכירות ליכא רבית למה נחייב את הצעלים המעכבים שכר שכיר צידו מחמת שהי' השכיר מרויח צמעות הללו, מ"מ אינו אלא מצטל כיסו של חצירו דקיי"ל דפטור ואף גרמא בניזקין.

ובנידון דידן, כיון שהרויח ראובן זימנא הרי נהפך שכר השכיר להלואה חדשה, ואם ע"י פעולה זאת של הרווחת הזמן יתחייב לתת לו הנמדה מלאה, לא כפי הנהוג צמשכורת, הרי זה רבית מאוחרת או לכה"פ אבה רבית ואסור.